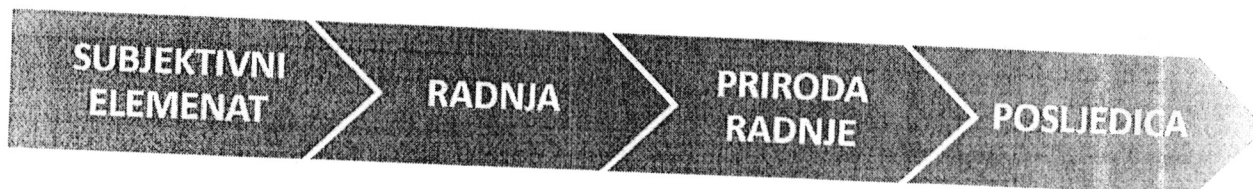

TEST ZA UTVRĐIVANJE SEKSUALNOG UZNEMIRAVANJE I UZNEMIRAVANJE NA OSNOVU SPOLA

1. SUBJEKTIVNI ELEMENAT

Da bi postojalo uznemiravanje neophodno je utvrditi da se radi o **NEŽELJENOM OBLIKU PONAŠANJA**. Oblici neželjenog ponašanja ovise od subjektivnog doživljaja, mijenjaju se u ovisnosti od vremena, okoline i drugih subjektivnih i objektivnih utjecaja.

1.1. Pretpostavka neželjenog ponašanja

Pretpostavka je da su neželjena ponašanja na radnom mjestu sva ponašanja koja su seksualne prirode ili se odnose na neprimjerena ponašanja usmjerena prema osobama zbog njihovog spola. Stoga bi se granice neželjenog ponašanja trebale utvrđivati u svakom konkretnom slučaju i različitim društvenim interakcijama. Prije stupanja u društvene interakcije, svaka osoba mora voditi računa da li svojim ponašanjem stvara zastrašujuće, neprijateljsko, degradirajuće, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje za osobe oko sebe. Za fizička ponašanja seksualne prirode, posebno je izražena pretpostavka neželjnog ponašanja. Izostanak vanjske reakcije osobe koja trpi neželjeno ponašanje ne znači da posljedica ne postoji.

U nekim radnim sredinama, ogovaranje o seksualnim aktivnostima, vicevi i zadirkivanje su dio svakodnevnice. Vrlo često zaposlenici koji rade u takvim sredinama preuzimajući obrasce tog ponašanja bez razmišljanja o posljedicama za druge osobe ili grupe osoba. Budući da oni ne namjeravaju izravno uvrijediti ili poniziti druge osobe, zaposlenici koji prepričavaju šale seksualne prirode, cirkuliraju uvredljive materijale ili upotrebljavaju neprimjerene nadimke za suradnike se mogu iznenaditi kada bi saznali da njihovo ponašanje može predstavljati seksualno uznemiravanje ili uznemiravanje na osnovu spola.

1.2. Vanjska reakcija

Kako utvrditi da je određena radnja neželjena za osobu ili grupu osoba? Ukoliko određena osoba smatra određeno ponašanje neželjenim u ovisnosti od situacije potrebno je da ispolji svoju reakciju u vanjskom svijetu, a prije svega prema osobi koja vrši određenu radnju, na način da **JASNO I NEDVOSMISLENO** stavi da znanja da je takvo ponašanje **NEŽELJENO**.

*Ukoliko se u razgovoru o položaju žena i muškaraca na tržištu rada povede razgovor o teškom položaju u kojem se nalaze žene koje moraju da se brinu o porodici i domaćinstvu, muški zaposlenik iskaže svoj stav da „Ženama je mjesto u kući i muškarci koji dopuste svojim suprugama da rade su mlakonje“ to se ne smatra uznemiravanjem na osnovu spola. Razmjena mišljenja a posebno ako se radi o razmjeni mišljenja u diskusiji u kojoj dobrovoljno učestvuju svi sudionici ne može biti neželjena. U ovakvim situacijama ukoliko izjave stvaraju zastrašujuće, neprijateljsko, degradirajuće, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje neophodno je **JASNO I NEDVOSMISLENO** staviti da znanja da je takvo ponašanje **NEŽELJENO**. Ipak, i bez ovakve reakcije razmjena mišljenja ne podrazumijeva odobrenje da se nastavi sa verbalnim i neverbalnim ponašanjem ove vrste. Stoga se ponavljanje sličnog ponašanja ne bi moglo pravdati činjenicom da se je jednom na tu temu diskutovalo. Svaki buduća ista ili slična izjava na tu temu bi mogla predstavljati uznemiravanje na osnovu spola.*

1.3. Namjera

Namjera nije bitna za utvrđivanje odgovornost za uznemiravanje. I seksualno uznemiravanje i uznemiravanje na osnovu spola postoji bez obzira na namjeru da se neko uznemirava. I jedan i drugi oblik uznemiravanja postoji kada „se postiže takav učinak“ ili „kojim se postiže takav učinak“. Izgovori da osoba nije znala da određeno ponašanje predstavlja

uznemiravanje, ne smije biti uzeto kao razlog za nepostojanje odgovornosti. Pitanje namjere je bitno uzeti u vezi sa subjektivnim elementom a posebno sa pretpostavkom neželjenog ponašanja. Imajući u vidu činjenicu da je jedan od osnovnih uzroka seksualnog uznemiravanja i uznemiravanja na osnovu spola neravnopravnost spolova, veliki broj osoba nije svjesno da njihovo ponašanje predstavlja neželjeno ponašanje za druge osobe.

Stoga je značajno da poslodavci poduzimaju odgovarajuće mjere prevencije kako bi se razvijala svijest o neprihvatljivim oblicima ponašanja na radnom mjestu a posebno o seksualnom uznemiravanju i uznemiravanju na osnovu spola.

2. RADNJA

Radnja se može sastojati od djela verbalnog, neverbalnog ili fizičkog ponašanja.

2.1. Verbalno ponašanje odnosi se na riječi odnosno zvuke, kao što su šale, pitanja, primjedbe, a mogu se iskazati usmenim ili pisanim putem.

- Uvredljive riječi i komentari
- Ponavljani pozivi za sastanke i neželjeno nabacivanje ili flertovanje
- Pravljenje seksualnih komentara i aluzija
- Pričanje seksualnih šala i zapitkivanje o seksualnim željama
- Uvrede zasnovane na spolu osobe ili ocjenjivanje nečije seksualnosti
- Okretanje razgovora o radu na razgovor o seksualnim temama
- Uvjetovajne napredovanja na poslu ili ostvarivanje drugih beneficija seksualnim uslugama
- Neželjeni vicevi i dobacivanja

Nadređeni/a je više godina verbalno i psihički zlostavljao zaposlenu osobu, pokazujući očitu namjeru stupanja u seksualne odnose, što ista uporno odbijala. Kada je uvidio/la da neće uspjeti u namjeri da sa stupi u seksualne odnose, počeo/ča je da je vrijeđa i upućuje pogrдне riječi u prisustvu drugih zaposlenih, neosnovano kritikujući za nemar na poslu te prijetiti otkazom.

2.2. Neverbalno ponašanje obuhvata sve gestikulacije i ponašanja koja nisu obuhvaćena riječima, to jest izraze lica, pokrete tijelom ili davanje znakova.

Neverbalno ponašanje uključuje također:

- Gestikulacije, insinacije i znakovi koji upućuju na imitaciju seksualnih odnosa
- Slanje elektronske pošte sa slikovnim sadržajima seksualne prirode ili sadržajima koja se odnose na neravnopravnosti spolova
- Objavljivanje i postavljanje slika ili postera sa sadržajem seksualne prirode ili sadržajem koji je uvredljiv na osnovu spola
- Puštanje seksualno sugestivne muzike ili filmova
- Pokazivanje slika, kalendara, pozadine ekrana na računaru, sa seksualno eksplicitnim sadržajem

2.3. Fizičko ponašanje je svako seksualno ponašanje koje uključuje kontakt s tijelom druge osobe. Uz to, to ponašanje mora biti neželjeno za žrtvu, odnosno nametnuto od učinioca.

- Diranje, štipanje, milovanje, udaranje, stiskanje, češkanje druge osobe
- Nepotrebni fizički kontakt ili dodirivanje dijelova tijela druge osobe
- Fizičko nasrtanje u svrhu ostvarivanja kontakta seksualne prirode

Vlasnik prodavnice je zaposlio radnicu u trgovini i tokom njenog rada u prodavnici pokušavao je da stupi sa njom u seksualne odnose, govoreći joj da mu se sviđa, da ima lijepo tijelo, da bi je volio grliti i ljubiti, pokušavajući da je zagrli ili dira po tijelu. Ona je to odbijala, govoreći da je ona mlada za njega, da on ima svoju ženu koju treba da grli i ljubi. Jedne večeri su se zadržali duže na poslu i on je ponudio da je svojim vozilom odveze kući. U toku vožnje, dok je upravljao svojim vozilom, vlasnik prodavnice je više puta pokušao da je zagrli, povlačeći je prema sebi, a kada je ona pokušala da se otrgne od njega, rekao joj „noćas ćeš biti moja ili božja." Potom ju je rukama stiskao i privlačio sebi i dirao joj grudi, govoreći „ako mi ne daš večeras, odvešću te tamo gdje te niko neće čuti i tamo ćeš morati dati. htjela ne htjela". Radnica je u strahu od daljih njegovih neželjenih i grubih pokušaja da s njom stupi u seksualni odnos, molila da je pusti, uz prijetnje da će ga prijaviti, na što joj je on odgovorio „samo pisni, ne smiješ nikome reći za ovo, od sutra ćeš tražiti novi posao".

2.4. Ko može biti izvršilac i žrtva radnje uznemiravanja na osnovu spola ili seksualnog uznemiravanja

Najčešća pretpostavka je da se uznemiravanja na osnovu spola ili seksualnog uznemiravanja na radnom mjestu dešava u interakciji rukovodioca muškog spola i zaposlenica ženskog spola.

Međutim to uvijek ne mora biti slučaj, iako se ovi oblici uglavnom vezuju se za žene, ne isključuju ni osobe muškog spola kao žrtve seksualnog uznemiravanja.

Uznemiravanje može biti horizontalno i vertikalno.

Vertikalno uznemiravanje je uznemiravanje zaposlenika od strane rukovodioca odnosno uznemiravanje rukovodioca od strane zaposlenika. Izražen je oblik uznemiravanja tzv. "quid pro quo" u kojem su napredovanje ili druge beneficije iz radnog odnosa uslovljene seksualnim odnosom.

Horizontalno uznemiravanje je uznemiravanje zaposlenika od strane drugih zaposlenika, bez ikakvog odnosa nadređenosti odnosno podređenosti.

Također uznemiravanje nije uvjetovano isključivo različitošću spolova.

Tako muškarci mogu uznemiravati žene i žene mogu uznemiravati muškarce, te muškarci mogu uznemiravati muškarce, a žene žene.

3. PRIRODA RADNJE

Uznemiravanje na osnovu spola i seksualno uznemiravanje se razlikuju po svojoj prirodi. Dok kod seksualnog uznemiravanja mora postojati neželjeno ponašanje seksualne prirode, kod uznemiravanja postoji neželjeno ponašanje po osnovu spola.

3.1. Uznemiravanje na osnovu spola je uznemiravanje koje nastaje zbog društvenih uloga žena i muškaraca

Zabrana uznemiravanja po osnovu spola usredotočena je na ponašanje koje „omalovažava tj. ponižava osobu u njenom svojstvu pripadnice ili pripadnika muškog ili ženskog spola." Takvo ponašanje implicira stav da su osobe koje pripadaju određenom spolu manje vrijedne ili manje sposobne, a podrazumijeva neželjeno verbalno, neverbalno i fizičko ponašanje vezano uz pripadnost osobe/a određenom spolu."

Ovo uznemiravanje ne implicira bilo kakvu vrstu seksualne privlačnosti jer nije bazirana na biološkim karakteristikama osoba/e već na onome šta osoba/e smatra/ju da su njihove društvene uloge.

PRIMJER: Kolege su konstantno dobacivali kolegici da je nježna i da za nju nije posao policajke/vojnkinje, jer je to „muški posao". Govorili su joj: „Zna se gdje je ženi mjesto", „Nije džabe Bog stvorio žene i muškarce različite" i slično. Konstantno su je omalovažavali u prisustvu dugih kolega, nadređenih kao i pred trećim licima.

PRIMJER: Kolege su više puta prepričavale i dobacivale kolegi koji je koristio roditeljsko odsustvo da je „papučar" i da je „žensko u vezi", a da njegova supruga „nosi kaiš u kući". Uvijek bi u njegovom prisustvu pričali viceve koji se odnose na muškarce kojima žene naređuju.

3.2. Seksualno uznemiravanje je uznemiravanje zbog spolnih (vanjskih, fizičkih ili bioloških) karakteristika osoba muškog odnosno ženskog spola

Seksualno uznemiravanje može se prepoznati u seksualnim ponudama, ucjenama ili čak povredama tjelesnog integriteta, a obuhvaća razne uvrede seksualne naravi, dobacivanja i insinuacije seksualnog karaktera, komentare o fizičkim obilježjima seksualne prirode ili o seksualnom životu osobe itd.

PRIMJER: Zaposlenik je radio u odjelu za finansije. Više puta je njegova nadređena dolazila dok je radio za svojim radnim stolom, stavljala je ruku oko njegovih ramena, a sa vremena na vrijeme bi ga bez njegovog odobrenja masirala po ramenima i leđima.

PRIMJER: Neposredni rukovodilac je radnicu u više navrata seksualno uznemiravao, prateći je po hodnicima i vulgarnim rječnikom dobacujući da ima dobre grudi i zadnjicu, uvredljivo joj dobacivao u stihovima, te nekoliko puta predlagao stupanje u seksualne odnose, te joj je prijetio da će u slučaju odbijanja ostati bez posla ili da će biti prinuđena da ga sama napusti.

PRIMJER: Žena je bila zaposlena u preduzeću više godina. Od drugih kolega je saznala da je njen kolega drugim kolegama rekao da je zaljubljen u nju. Jednog dana ju je pozvao u svoj stan ali je ona to odbila. Sutradan ju je pred svim kolegama verbalno napao, govoreći da ga je godinama zavodila i da je kriva za šta je doveden u takvo stanje.

4. POSLJEDICA

Seksualno uznemiravanje i uznemiravanje na osnovu spola na radnom mjestu dovode do „povrede dostojanstva osobe ili grupe osoba koja trpi uznemiravanje na osnovu spola ili seksualno uznemiravanje odnosno u stvaranju zastrašujućeg, neprijateljskog, degradirajućeg, ponižavajućeg ili uvredljivog okruženja. Utvrđivanje posljedice je faktičko pitanje koje se utvrđuje za svaki postupak na osnovu subjektivnog doživljaja. To u praksi znači da se radi o postojanju posljedice koju bi „prosječna" osoba smatrala da je dovela do promjene radnih uslova.

